

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری

*دکتر علی زارع

*جمشید ابراهیمی رامندی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۰۱

چکیده

امروزه، داوری در حل و فصل اختلافات تجاری بین‌المللی نقش بسزایی دارد و مزایای استفاده از داوری به عنوان یکی از بهترین شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلافات، موجب گرایش روزافزون تجار به آن گردیده است. از طرف دیگر شناسایی حقوق مالکیت فکری در معاهدات مختلف و الحاق کشورها به سازمان جهانی مالکیت فکری و گسترش تجارت الکترونیکی و همچنین اختلافات راجع به آن‌ها از قبیل اختلاف در مورد علائم و اسامی تجاری، مجوزهای حق نشر، حق اختراع و اختلافات تجاری گسترده و مستحده در حوزه رایانه‌ای بر سر موضوعاتی چون مالکیت داده‌ها، انتقال داده‌ها، نرم‌افزارها که همگی دارای ویژگی‌های مشترک هستند مقررات داوری ویژه‌ای را می‌طلبد. اختلافات مذکور باید سریع‌تر و بدون اینکه اطلاعات مربوط به حقوق مالکیت فکری طرفین افشاء گردد حل و فصل شود؛ با توجه به اهمیت یافتن حقوق مالکیت فکری، داوری شیوه‌ای مناسب برای اختلافات مربوط به این دسته از حقوق خواهد بود. چراکه اینگونه اختلافات نیاز بیشتری به سرعت در رسیدگی و صدور رای قطعی دارد. از این رو، سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) با ایجاد مرکز داوری و میانجیگری، مقرراتی را برای حل و فصل اختلافات از طریق داوری وضع نموده است؛ نگارندگان در این مقاله با روش تحلیلی - توصیفی به واکاوی اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری نظیر اصل محرمانه و سری بودن؛ اصل سرعت در مقررات داوری WIPO؛ اصل نهادی یا موسسه‌ای بودن مقررات داوری WIPO؛ اصل قطعی بودن آرای صادره؛ اصل سهولت دسترسی به دستور موقت و اقدامات امنیتی و اصل الکترونیکی شدن دادرسی پرداخته‌اند.

واژگان کلیدی: وایپو، داوری، اصل سرعت، سری بودن، اصل الکترونیکی شدن دادرسی

*استادیار گروه حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی،

تهران، ایران

*دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی (نویسنده

مستول)

مقدمه

شناسایی حقوق مالکیت فکری در معاهدات و معاملات متعدد و اختلافات راجع به مالکیت‌های فکری در خصوص علائم و اسامی تجاری، طرح‌های صنعتی و فنی، مجوزهای کپی رایت، نرم‌افزارها و قراردادهای مربوط به آن، حق اختراع و ابتکار و سایر اختلافات تجاری - به ویژه در حوزه رایانه که غالباً جنبه بین‌المللی دارد؛ اصول حقوقی داوری ویژه‌ای را می‌طلبد.

با بررسی پرونده‌های موجود در اتاق بازرگانی بین‌المللی، ضرورت وضع و استفاده از مقررات داوری ویژه در خصوص مالکیت فکری محرز می‌گردد. به عنوان مثال، از سال ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۲ تعداد ۷۸۷ مورد دعوای جدید در اتاق بازرگانی به جریان افتاد که از میان آن‌ها ۱۰۸ مورد (۱۳/۷۲ درصد) جنبه‌ی مالکیت فکری داشت و طرفین (اعم از خواهان و خوانده) در ۱۰۸ پرونده از ۴۰ ملیت متفاوت بوده‌اند. موضوعات مطرح شده در اتاق بازرگانی از حیث تنوع در مالکیت فکری نیز جالب توجه است، صدور مجوز موافقت‌ها ۶۲ مورد، طرح‌ها و مدل‌ها ۷ مورد، مهارت فنی و همکاری‌های فنی ۴۵ مورد، نام‌ها و علائم تجاری ۱۵ مورد، طرح‌ها و مدل‌ها ۷ مورد، حق انحصاری چاپ یا تقلید در حقوق صوتی و تصویری ۶ مورد، پروانه ساخت و حق اختراع ۱۲۰ مورد، تقریباً همه‌ی این موارد ویژگی‌های مشترک داشته از مشکلات حرفه‌ای و فنی ویژه‌ای برخوردارند. موضوعات مزبور چنان فنی و پیچیده‌اند که نه تنها وضع و تدیون مقررات ویژه‌ای را می‌طلبد، بلکه باید دادگاهی ویژه و منحصر به فرد و دارای داوران متخصص در عرصه‌ی مالکیت فکری تشکیل گردد؛ داورانی که معاملات تجاری را درک کند و نسبت به حقوق مالکیت فکری افراد آگاهی کافی داشته باشند. این اهداف تقریباً با وضع مقررات داوری^۲ WIPO و تأسیس مرکز داوری WIPO تأمین شده است. ویژگی موارد حقوق مالکیت فکری به گونه‌ای است که باید ابزار تجاری و

۲. WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

علمی صاحب آن محفوظ بماند، چرا که آشکار شدن اسرار تجاری و علمی ممکن است باعث وارد آمدن خسارت به صاحب حق شود. بنابراین، لازم است داوری به صورت کاملاً محرمانه انجام شود. از طرف دیگر، چون تجارت اینترنتی سریع‌تر از گذشته انجام می‌شود.

الف. تاریخچه سازمان جهانی مالکیت فکری

نیاز به حمایت بین‌المللی مالکیت فکری زمانی آشکار شد که عده‌ای از مبتکران و مخترعان از بین آنکه، ایده‌شان مورد سرقت قرار گیرد از شرکت در نمایشگاه بین‌المللی اختراعات در وین (۱۸۷۳م) خودداری کردند. برای حل این مشکل، اجلاس پاریس در سال ۱۸۸۳ برای حمایت از مالکیت صنعتی تشکیل شد؛ دستاورد این اجلاس، انعقاد نخستین معاهده بین‌المللی بود که به موجب آن، افراد یک کشور می‌توانستند از مصونیت تراوش‌های فکری و خلاقیت‌های خود در سایر کشورها در برابر سوءاستفاده احتمالی افراد سودجو مطمئن باشند. معاهده‌ی حقوق مالکیت صنعتی نکات زیر را در بر داشت: ۱. اختراعات ۲. علایم تجاری ۳. طرح‌های صنعتی (مهدوی و ابویه ۱۳۹۴: ۱۴)

کنوانسیون پاریس در سال ۱۸۸۴ با عضویت ۱۴ کشور تشکیل و رسمیت یافت؛ این کشورها، یک دفتر بین‌المللی تأسیس کردند که وظیفه‌ی انجام امور اداری از قبیل سازماندهی جلسات کشورهای عضو را بر عهده داشت.

در سال ۱۸۸۶ کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری یا همان «کپی‌رایت» وارد صحنه بین‌المللی شد. هدف این کنوانسیون، کمک به مردم کشورهای عضو بود تا بتوانند از حمایت بین‌المللی در مورد آثار زیر بهره‌مند شوند:

۱. رمان، داستان کوتاه، شعر، نمایشنامه

۲. ترانه‌ها، اپراها، موزیکال‌ها، سونات و ...

۳. تابلوهای نقاشی، مجسمه‌ها و آثار معماری (مهدوی و ابویه ۱۳۹۴: ۱۵)

۸۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

هر یک از دو کنوانسیون برن و پاریس، ایجاد یک دایره بین‌المللی را مقرر کردند. این دو دوایر در سال ۱۹۸۳ در یکدیگر ادغام شدند و تحت نام‌های مختلفی فعالیت می‌کردند که آخرین آن‌ها وایپو است و بر طبق کنوانسیون استکهلم (ژوئیه ۱۹۶۷)، که در آوریل ۱۹۷۰ به اجرا در آمد، پا به عرصه وجود نهاد. دوایر بین‌الملل، مزبور هنوز هم برای دولت‌هایی که عضو اتحادیه پاریس یا برن هستند، ولی به عضویت وایپو در نیامده‌اند، به صورت قانونی کار می‌کند (لطیفی، ۱۳۸۱: ۲۵).

با افزایش اهمیت این سازمان، مرکز آن از برن به ژنو منتقل شد؛ در سال ۱۹۷۴ وایپو به عنوان یک آژانس تخصصی سازمان ملل متحد اعتباری تازه یافت. در سال ۱۹۹۶، موافقت‌نامه همکاری وایپو یات سازمان تجارت جهانی، سبب شد که نقش وایپو بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

مراجع مهم تصمیم‌گیرنده این سازمان، مجمع عمومی، کنوانسیون، کمیته هماهنگی و دفتر بین‌المللی است. تعداد معاهدات این سازمان ۲۲ معاهده است که ۱۴ معاهده در مورد مالکیت صنعتی و ۶ معاهده در مورد کپی رایت است. بودجه سالانه این سازمان در سال ۲۰۰۲ حدود ۴۵۵ میلیون فرانک سویس بود و تعداد کارکنان دبیرخانه سازمان ۶۵۰ نفر از ۶۷ کشور است (انتظاری، ۱۳۸۲: ۴۲).

ب. مرکز داوری سازمان جهانی مالکیت فکری

سازمان جهانی، مالکیت فکری (وایپو)^۱، سازمانی مستقل و بین‌دولتی است که به طور رسمی به موجب «کنوانسیون تشکیل سازمان جهانی مالکیت فکری»^۲ تاسیس شد که در سال ۱۹۷۰ لازم‌الاجرا شد. از سال ۱۹۷۴، وایپو به عنوان یکی از نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد درآمد.

۱. World Intellectual Property Organization.

۲. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, Stockholm ۱۹۶۷.

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

هدف اصلی وایپو حمایت از مالکیت فکری در سطح جهانی و انتقال فناوری از طریق هماهنگی با کشورهای مختلف و همکاری با سازمان‌های بین‌المللی مربوط است. این سازمان از طریق حمایت از مالکیت فکری درصدد گسترش نوآوری‌ها و ابداعات، صنعتی کردن، افزایش تجارت منصفانه، انتقال فناوری به کشورهای در حال توسعه و نهایتاً نیل به توسعه پایدار در کل جهان است (شیروی، ۱۳۹۱: ۱۲۴).

سازمان جهانی مالکیت فکری در سال ۱۹۹۴ مبادرت به تاسیس «مرکز سازش و داوری وایپو»^۱ نمود. این مرکز به عنوان یک نهاد اجرایی وابسته به «دبیرخانه وایپو»^۲ از اکتبر ۱۹۹۴ کار خود را رسماً در ژنو آغاز کرد.

این مرکز چهار نوع خدمات برای حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات ارائه می‌کند: (۱) کارشناسی؛ (۲) سازش؛ (۳) داوری سریع؛ (۴) داوری.

اختلافات ارجاعی به مرکز ممکن است ماهیت قراردادی و یا خارج از قرارداد داشته باشند، اختلافات قراردادی مثل قراردادهای حق اختراع، پروانه بهره‌برداری، توافقات استفاده هم‌زمان از علائم تجاری، پروانه بهره‌برداری نرم‌افزارها، قراردادهای توزیع محصولات داوری، قراردادهای دانش بنیان، قراردادهای پژوهش و توسعه و قراردادهای انتقال دانش فنی.

اختلافات خارج از قراردادی نیز شامل مواردی خواهد شد که مالکیت معنوی کسی نقض می‌شود، بدون اینکه بین صاحب مالکیت فکری و نقض‌کننده رابطه قراردادی حاکم باشد (UNCTAD, ۲۰۰۳, p۹).

مراجعه به مرکز سازش و داوری وایپو برای کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی آزاد می‌باشد. این افراد ممکن است از ملیت‌های گوناگون یا از ملیت واحی باشند. دولت‌ها نیز می‌توانند در صورت توافق اختلافات خود را به مرکز ارجاع نمایند. داوری در وایپو به سه شکل صورت می‌گیرد:

۱. The WIPO Arbitration and Mediation Center

۲. WIPO's Internationall Burean.

۸۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

داوری عادی

داوری فوری

داوری تحت قواعد آنسیترال

مرکز داوری و میانجیگری وایپو یک واحد اداری از سازمان جهانی مالکیت فکری است. این نهاد پس از تصویب مجمع عمومی وایپو، در سال ۱۹۹۴ در ژنو تاسیس شد. هدف مرکز ارائه خدمات داوری و میانجیگری برای حل اختلافات تجاری در حوزه مالکیت فکری بین طرف‌های خصوصی است.

پس از تصویب تاسیس نهاد داوری توسط مجمع عمومی وایپو، گروهی از زبده‌ترین کارشناسان بین‌المللی داوری همواره با هیات نظارت بر داوری وایپو که بعدها به شورای میانجیگری و داوری وایپو تبدیل شد، پیش‌نویس قواعد میانجیگری، داوری و داوری فوری را با کمک مرکز داوری و میانجیگری تهیه کردند و قواعد مذکور از تاریخ ۱ اکتبر ۱۹۹۴ به اجرا درآمد.

مرکز داوری تاکنون بیش از ۲۱۰ درخواست داوری و میانجیگری با ارزش خواسته ۲۰۰۰۰ تا چند صد میلیون دلار را مدیریت کرده است. ۵۰ درصد این درخواست‌ها به میانجیگری، ۱۹ درصد به داوری فوری و ۳۱ درصد به داوری ارجاع داده شده است. ۷۳ درصد از موارد مربوط به میانجیگری و ۵۸ درصد از موارد مربوط به داوری حل شده است. ۷ درصد موضوعات ارجاعی کپی‌رایت، ۹ درصد علائم تجاری، ۴۴ درصد اختراعات، ۱۷ درصد فناوری اطلاعات و ۲۳ درصد سایر موضوعات بوده است. مرکز بیش از ۱۵۸۰۰ پرونده با طرف‌هایی از ۱۵۰ کشور را در حوزه نام‌های دامنه مدیریت کرده است.

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

۲- مزایای مرکز داوری واپو

الف) امکان توسل مستقیم افراد

بستر اصلی اجرای حقوق مالکیت فکری در سیستم‌های ملی و در میان افراد می‌باشد. به همین علت طرفین بیشتر اختلافات مربوط به اینگونه موضوعات، افراد هستند (Alban, ۲۰۰۲, p۵۰).

افرادی برای حل و فصل اختلافات بین‌المللی خود علاوه بر مراجعه به مراجع قضایی ملی می‌توانند از مکانیزم‌های بین‌المللی استفاده کنند؛ مکانیزم‌های بین‌المللی صالح، روش مناسبتری به نظر می‌رسد و در حوزه مالکیت فکری مرکز داوری واپو مرکز جهانی بوده و دارای اعتبار جهانی است. این مرکز با ارائه خدمات گوناگون به افراد کمک‌های شایان توجه نموده است (رئیس، ۱۳۸۸: ۱۰۸).

ب) رعایت تخصص

بیشتر موضوعات مالکیت فکری تخصصی بوده و برای حل و فصل اختلافات مربوط به آن‌ها اطلاعات تخصصی و فنی نیاز است. مرکز داوری واپو مرکزی تخصصی بوده و دارای داوران و میانجیگرانی است که صاحب اطلاعات و تجارب لازم در این زمینه می‌باشند.

ج) کمک به ایجاد آیین‌های مشترک در نظام‌های ملی

واپو در گزارش خود در مورد بهترین رویه‌ها برای حل و فصل اختلافات مربوط به حقوق مالکیت فکری، بهترین روش را استفاده از شیوه‌های جایگزین اعلام نموده است. مشکلاتی که در خصوص صلاحیت قضایی محاکم مطرح شد از جمله عوامل انتخاب روش‌های جایگزین است. با توجه به تنوع و گوناگونی موضوعات مالکیت فکری، ایجاد یک مدل سازمان‌بندی شده و دقیق، از مواردی است که مرکز داوری واپو که دارای صلاحیت جهانی است، دنبال می‌کند (رئیس، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

۳- معایب مرکز داوری واپو

الف) اختیاری بودن توسل به این نهاد

برخلاف شیوه‌های قضایی ملی و حل اختلاف سازمان تجارت جهانی، مرکز داوری واپو نسبت به هیچگونه دعوایی صلاحیت اجباری ندارد. مگر آنکه طرفین در خصوص ارجاع اختلاف به آن توافق کرده باشند.

ب) فقدان ضمانت اجرا

از ایرادهای دیگر این نهاد، فقدان یک سیستم ضمانت اجرای موثر است. این مرکز راجع به چگونگی و نحوه اجرای نتایج حاصل از حل و فصل اختلافات، مقررات خاصی را پیش‌بینی ننموده و نحوه اجرای تصمیمات اتخاذ شده را به برخی مقررات از پیش موجود واگذار نموده است. نتایج حاصل از میانجیگری در صورتی برای طرفین الزام‌آور است که در ضمن یک قرارداد از پیش تعیین شده باشد. اما اینکه قدرت و درجه الزام این قرارداد تا چه حد است و اگر یکی از طرفین از پذیرش نتیجه میانجیگری سرباز زند، طرف مقابل چگونه و چه اقدامی باید انجام دهد، مقررات واپو ساکت بوده و تعیین تکلیف ننموده است (Wijnen, ۱۹۹۴, p ۴۱)

۱. اصل محرمانه و سری بودن در مقررات داوری

داوری، قراردادی خصوصی است و طرفین می‌توانند شرایط ویژه‌ای را برای حل و فصل اختلافات خود در نظر بگیرند به همین لحاظ داوری در واپو کاملاً محرمانه انجام می‌شود. در مورد پنهانی و یا علنی بودن داوری بحث‌های زیادی مطرح است و محرمانه بودن مبنای حقوقی ندارد و طرفین تعهدی بر محرمانه بودن داوری ندارند. از سوی دیگر یکی از علل گرایش روزافزون تجار به داوری بسته بودن آن است. تجار برای حفظ اسرار تجاری و حل و فصل اختلافات تمایلی به رجوع به مراجع عمومی و دادگستری نداشته و متوصل به داوری می‌شوند. همچنین اطلاعات مربوط به مالکیت

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

فکری سری بوده و صاحبان و طرفین حقوق مالکیت فکری نمی‌خواهند این اطلاعات فاش شوند. داوری عمومی نیست و فقط طرفین و مشاوران حق ورود به جلسه را دارند و داوران باید به خواست و اراده‌ی طرفین دعوا مبنی بر محرمانه نگه‌داشتن اسرار آن‌ها و رازداری عمل نمایند با این حال بسیاری از کشورها محرمانه بودن داوری را یک اصل حتمی نمی‌دانند. به نظر می‌رسد در نظام کامن‌لا تعهدی ضمنی در خصوص محرمانه نگه‌داشتن جزئیات داوری وجود دارد (Lew, 2000, p5) و این محرمانگی در قوانین حقوقی قید نشده است.

قانون نمونه‌ی داوری آنسیترال درباره‌ی محرمانه بودن داوری، سکوت اختیار کرده و آن را در اختیار کشورها قرار داده است. تا هر شیوه‌ای را که بخواهند، برگزینند. قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران نیز بر علنی بودن داوری تأکید ندارد؛ ولی با توجه به ماده‌ی ۱۹ این قانون، طرفین می‌توانند درباره‌ی نحوه‌ی رسیدگی تصمیم بگیرند و داوری را محرمانه کنند و داوران نیز ملزم به رعایت هستند. در بعضی موارد، ممکن است محرمانه شدن داوری محدود گردد، از جمله حق ورود شخص ثالث به داوری از این دست است (عنایت، ۱۳۷۸: ۱۲۰).

ماده ۲۶ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مصوب سال ۱۳۷۶ مقرر می‌دارد: «هرگاه شخص ثالثی در موضوع داوری برای خود به طور مستقل حقی قائل شود، یا خود را در محق شدن یکی از طرفین ذینفع بداند، مادام که ختم رسیدگی اعلام نشده است، می‌تواند وارد داوری شود. مشروط بر این که موافقت‌نامه و آیین داوری و داور را بپذیرد. و ورود وی در داوری مورد ایراد هیچکدام از طرفین واقع نشود. در هر صورت، بعضی از مقررات بین‌المللی از جمله قواعد داوری انستیرال مواد ۲۵(۵) و ۳۲(۵) و قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی ICC (ماده ۲۱ (۳) قواعد ICC و ماده ۲ قواعد داخلی دیوان بین‌المللی داوری اتاق بازرگانی) بر محرمانه بودن داوری تأکید بسیار دارند.

۹۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

همچنین، مقررات داوری WIPO نیز موادی را به نحوه‌ی محرمانه بودن داوری تخصیص داده است. تمامی قواعد WIPO اعم از داوری عادی، داوری سریع و میانجیگری مقرراتی ویژه و جامع در محرمانه نگهداشتن روند حل و فصل اختلافات دارد.

مواد ۷۶-۷۳ داوری عادی و داوری فوری در محرمانه نگهداشتن موضوع ارجاع امر به داوری در خصوص خود حل و فصل اختلاف از طریق داوری و افشاگری‌هایی که در طول داوری انجام می‌گیرد و همچنین حکم صادره می‌باشد. این مقررات به تعهدات مربوط به محرمانه نگهداشتن یا حفظ اسرار طرفین (که شهود آنان را نیز شامل می‌شود)، داوران و مرکز اختصاص یافته است. البته محدودیت‌هایی را نیز در خصوص مقررات محرمانه نگهداشتن - مثل زمانی که افشاگری طبق قانون با نظر هیأت داوری لازم باشد - تعیین کرده است. ماده‌ی ۵۲ داوری WIPO دربردارنده‌ی مقررات روشنی است که به هیأت داوران اجازه می‌دهد تا دستورات و تمهیدات حفاظتی را برای حفظ اسرار تجاری با سایر اطلاعات محرمانه صادر کند. مقررات داوری WIPO، ویژگی اطلاعاتی را که باید محرمانه باقی بمانند، ذکر کرده است که در سایر مقررات داوری از جمله آنستیرال یا قانون نمونه آنستیرال وجود ندارند. وجود چنین مقرراتی در داوری WIPO برای حل و فصل اختلافات مربوط به حقوق مالکیت‌های فکری، به آن جایگاهی مناسب بخشیده است (تفرشی و اسدی نژاد، ۱۳۸۷: ۹۵-۹۶)

محرمانه بودن داوری در ماده ۲۵ و ۳۲ قواعد داوری آنستیرال و قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی (ماده ۲۱ قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی و ماده ۱ قواعد داخلی دیوان بین‌المللی داوری اتاق بازرگانی) بر محرمانه بودن داوری تاکید کرده‌اند. تمامی قواعد واپو اعم از داوری عادی داوری سریع و میانجیگری مقررات ویژه و جامعی در محرمانه نگهداشتن روند حل و فصل اختلافات دارد. مواد ۷۶-۷۳ داوری عادی و داوری فوری در مورد محرمانه نگهداشتن موضوع ارجاع امر داوری در خصوص حل و فصل اختلاف از طریق داوری و افشاگری‌هایی که در طول داوری

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

انجام می‌گیرد و همچنین حکم صادره می‌باشد. ماده ۵۲ داوری واپو مقررات روشنی را تبیین نموده که به هیات داوران اجازه می‌دهد تا دستورات و تمهیدات حفاظتی را برای حفظ اسرار تجاری یا سایر اطلاعات محرمانه صادر کند. در واپو ویژگی‌های اطلاعات محرمانه ذکر شده که در سایر مقررات داوری از جمله آنسیترال یا قانون نمونه آنسیترال وجود ندارد.

۲. اصل سرعت در مقررات داوری WIPO

یکی از تعلل ارجاع دعوی به داوری سرعت رسیدگی است. طرف‌های درگیر در تجارت بین‌الملل نیاز به راه‌حل سریع دارند. به همین دلیل در انواع مقررات داوری به اصل سرعت توجه شده است و این تفاوت اصلی داوری و رسیدگی در دادگاه است. به همین دلیل و برای پرهیز از اطاله دادرسی، تشریفات آیین دادرسی انجام نمی‌پذیرد. داوران نه تنها از رعایت آیین دادرسی معاف هستند بلکه در صورت لزوم می‌توانند تشریفات خاصی را برای رسیدگی در داوری‌های خود وضع می‌نمایند. رسیدگی سریع در داوری موجب تشویق و ترغیب تجار بین‌المللی برای تمسک به داوری یا به شیوه‌های دیگر حل و فصل اختلاف می‌شود. در این خصوص ماده ۱۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مقرر می‌دارد: ۱- طرفین آزادند که درباره تشریفات که باید جهت انجام رسیدگی توسط دیوان داوری رعایت شود با توجه به مقررات این قانون توافق نمایند ۲- در صورت نبودن چنین توافقی دیوان داوری می‌تواند با رعایت مقررات این قانون داوری را به نحو مقتضی اداره و تصدی نماید.

۱-۲. علل تأخیر رسیدگی در داوری‌ها

داوری در برخی موارد به شدت رسمی، زمان‌بر و گاهی پرهزینه‌تر از طرح دعوا در محاکم است. تأخیر در دادرسی به معنای تأخیر در عدالت و در برخی موارد انکار عدالت خواهد بود. این تأخیر گاهی به عملکرد طرفین، گاهی به داوران و گاهی به

۹۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

محکمه‌ی داوری مربوط می‌شود. برخی از تاخیرات ناشی از اشتباه طرفین داوران و یا محکمه داوری نیست بلکه امری طبیعی است. ممکن است مربوط به مسامحه داوران باشد و یا در هیات سه نفره‌ی داوران در مورد جدول زمانی رسیدگی، بحث و جدل پیش آید. که این امر ممکن است نه تنها موجب تاخیر بلکه باعث تعلیق رسیدگی گردد. تاخیر از سوی طرفین نیز ممکن است به دلیل عدم اقدام مدعی به ارائه دادخواست باشد. یا آن که طرح دعوا را شروع کرده اما هیچ اقدام موثر دیگری انجام نمی‌دهد. این مساله موجب سردرگمی خواننده می‌شود. اگر محکمه داوری به طور قانونی حق رد دعوی خواهان را نداشته باشد ممکن است موجب اطاله‌ی دادرسی شود و در برخی از نظام‌ها مثل نظام انگلستان داوران برای رد دعوی خواهان به علت عدم پیگیری در دادگاه، حق رد دعوا را ندارند.

قانون نمونه داوری آنسیترال تلاش می‌کند تاخیر را حذف کند اما به نظر می‌رسد مقررات آن برای این امر کافی نیست. ماده ۲۵ مقرر می‌دارد: «...مگر در مواردی که توافق دیگری بین طرفین باشد چنانچه بدون ارائه دلیل کافی... الف- خواهان در تقدیم دادخواست خود براساس ماده ۲۳ کوتاهی نماید دیوان داوری رسیدگی را ختم خواهد کرد؛ ب- خواننده در تقدیم دفاعیه خود و براساس ماده ۲۳ کوتاهی نماید. دیوان داوری بدون این که این کوتاهی را فی نفسه به معنای قبول ادعای خواهان تلقی نماید رسیدگی را ادامه خواهد داد؛ ج- هرکدام از طرفین از حضور در جلسه رسیدگی و با ارائه ادله‌ی مستند کوتاهی کند دیوان داوری می‌تواند دادرسی را ادامه داده براساس مدارک مبادرت به صدور رای نماید». در تمام این موارد برای داوران اختیاراتی منظور شده که با لقوه موجب تاخیر در داوری می‌گردد.

۲-۲. سرعت بالا در مقررات داوری WIPO

در همه مواد مقررات WIPO اصل سرعت لحاظ شده است. این مقررات سعی دارد مدت تأخیر در رسیدگی را به حداقل برساند؛ ماده ۴۱ مقرر می‌دارد که دادخواست داوری باید ظرف ۳۰ روز از زمان دریافت خبر تشکیل محکمه از سوی مرکز، برای

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

خواننده به مرکز ارسال شود. همچنین مطابق ماده‌ی ۴۲، خواننده نیز از زمان ابلاغ دادخواست خواهان به وی، ظرف ۳۰ روز باید دفاعیه‌ی خود را ارسال نماید. اگر خواهان بدون داشتن دلیل موجهی به مندرجات ماده‌ی ۴۱ عمل نکند، محکمه رسیدگی را خاتمه یافته تلقی می‌کند و اگر خواننده نیز بدون داشتن دلیل موجهی به مندرجات ماده‌ی ۴۲ بالا عمل نکند، دادگاه به روند داوری ادامه داده، رأی نهایی را صادر می‌کند؛ داوری فوری WIPO زمان ۳۰ روز را به ۲۰ روز تقلیل داده است. (مواد ۱۰ و ۱۱ و ۳۵ مقررات داوری فوری WIPO) مسامحه‌ی طرفین برای تعیین داوران و واگذاری و تفویض تعیین داوران به دادگاه به عنوان مرجع فوق‌العاده، ممکن است یک سال به طول بینجامد. در جایی که در مقررات WIPO دخالت دادگاه در تأخیر دادرسی منتفی است. مطابق مواد ۱۶ و ۱۷ مقررات داوری WIPO داور منفرد و مشترک ظرف مدت مقرر در آن تعیین می‌گردد. چنانچه طرفین در انتخابات داوران مسامحه کنند، مراکز در اسرع وقت اقدام به تعیین داور خواهد نمود. به این ترتیب، اصل سرعت در تمام موارد در تمام مقررات داوری WIPO اعم از داوری عادی و فوری - لحاظ شده است. مخصوصاً در مقررات زیر که منحصر به فرد بوده و در سایر مقررات داوری کمتر دیده شده است. مثلاً ماده ۱۳ (ب) مقرر می‌دارد که: «هر یک از طرفین دعوا باید تضمین کنند که نمایندگان آنها از وقت کافی برای پیشبرد سریع داوری برخوردارند». ماده ۲۳ (الف) نیز، موضوع سرعت بخشیدن به داوری را به داوران گوشزد می‌کند، «هر داور پس از انتصاب، متعهد می‌شود که زمان کافی را صرف خواهد نمود تا بتواند رسیدگی را در اسرع وقت تکمیل نماید». همچنین در ماده‌ی ۳۳ (ب) برای جلوگیری از اتلاف وقت، اجازه‌ی انتخاب مجدد داور را به طرف نمی‌دهد؛ اگر داور منتخب از ناحیه‌ی هر یک از طرفین مورد جرح واقع شده باشد یا مطابق ماده‌ی ۳۲ برکنار شود، مرکز این اختیار را دارد که به آن طرف دعوی، اجازه‌ی انتصاب مجدد داور دیگر را ندهد؛ در این صورت مرکز، داور جانشین را منصوب خواهد کرد. علاوه بر این، در ماده ۳۴ به هیأت داوران اختیار داده شده تا در صورت جایگزینی داور جدید، از تکرار بازجویی‌های

۹۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

اولیه جلوگیری کند؛ یا در ماده‌ی ۳۵ به دو داور این اختیار داده شده که در صورت عدم شرکت داور سوم به رسیدگی بپردازند. همچنین ماده‌ی ۳۸ به هیأت داوران گوشزد می‌کند نسبت به سرعت مناسب روند داوری مطمئن گردند. ماده‌ی ۵۴ نیز به داوران اختیار داده برای محدود نمودن رای‌ی گواهی شاهدان اضافی یا نامربوط تصمیم‌گیری کنند.

همان طور که گفته شد مقررات داوری WIPO و مقررات داوری فوری WIPO از ساز و کاری استفاده می‌کند که سبب تسریع در ابلاغ اخطاریه‌ها و اوراق قضایی است. در ماده‌ی ۴ مقررات داوری WIPO، وسایل ارتباطی جهت ارسال اخطاریه‌ها ذکر شده است و استفاده از هر یک از آن‌ها سرعت بخشیدن به حل و فصل اختلافات تجاری را در پی دارد. جدول زیر تا حدود زیادی مؤید این مطلب است. در این جدول مشخص می‌شود که استفاده از سامانه *on line* هم کم هزینه‌تر و هم سریع‌تر است. مثلاً استفاده از پست الکترونیکی جهت ابلاغ و ارسال اخطاریه از نیویورک تا توکیو با حداقل هزینه مالی و فقط دو دقیقه طول می‌کشد (Gurry, ۱۹۹۷, P۳).

تمام مقرراتی که اصل سرعت در آن‌ها لحاظ و تا کنون یادآوری شده است، مربوط به مقررات عادی داوری WIPO بوده، در حالی که، مقررات داوری فوری WIPO از ساز و کاری استفاده می‌کند که نسبت به مقررات عادی، فوق‌العاده است. و اصل سرعت در تمام مقررات آن از زمان طرح دعوا تا زمان صدور حکم لحاظ شده است. مثلاً در داوری عادی WIPO از تاریخ ابلاغ درخواست داوری به خواننده، برای جلوگیری از تأخیر در تشکیل داوری و دادرسی مشارالیه ۳۰ روز فرصت دارد تا دفاعیه خود را ارسال نماید. در حالی که در داوری فوری مدت آن به ۲۰ روز تقلیل یافته است (تفرشی و اسدی نژاد، ۱۳۸۷: ۹۹)

در قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، سعی شده است تا مانع تأخیر داوری در اثر قصور طرفین در رای‌ی دادخواست و لایحه‌ی دفاعیه شود، اما این موضوع کافی نخواهد بود چرا که هیچگونه محدودده‌ی زمانی برای رای‌ی دادخواست و لایحه‌ی

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

دفاعیه تعیین نشده است؛ بدیهی است این امر تا حد زیادی می‌تواند موجب طولانی شدن داوری شود. بند ۱ ماده ۲۴ مقرر می‌دارد: «چنانچه خواهان، بدون عذر موجه در تقدیم درخواست قصور کند، داور قرار ابطال درخواست داوری را صادر خواهد کرد».

در بند ۲ همان ماده نیز آمده است: «در صورتی که خواننده بدون عذر موجه در تقدیم دفاعیه قصور کند، داور رسیدگی را ادامه خواهد داد، بدون اینکه کوتاهی مزبور فی نفسه به معنای قبول ادعای خواهان توسط خواننده تلقی شود». در بند ۳ هم تأکید شده است: «اگر هر یک از طرفین از حضور در جلسه استماع و یا ارایه‌ی ادله مورد استناد خویش، خودداری کند، داور می‌تواند رسیدگی را ادامه دهد و براساس مدارک موجود به صدور رأی مبادرت کند، از سوی دیگر، هر چند ماده‌ی ۲۴ (۱۱) با قید صدور قرار ابطال درخواست داوری بر این امر تأکید دارد که دارو باید رسیدگی را تمام نماید و منتظر نماند، اما عدم ذکر مدت موجب تأخیر بیش از حد می‌شود و احياناً مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد. همچنین در ماده‌ی ۲۴ (۳) قید واژه‌ی «می‌تواند» نیز باعث تأخیر می‌شود و در واقع به داوران اختیار داده است که هر چقدر بخواهند منتظر پاسخ نمانند. بدیهی است این امر نیز می‌تواند موجب کاهش سرعت در رسیدگی شود.

در ماده ۱۳ مقرر می‌دارد: هر یک از طرفین دعوا باید تضمین کنند که نمایندگان آن‌ها از وقت کافی برای پیشبرد سریع داوری برخوردار باشند.

ماده ۲۳: هر داور پس از انتصاب متعهد می‌شود که زمان کافی را صرف خواهد نمود تا بتواند رسیدگی را در اسرع وقت تکمیل نماید.

در ماده ۳۳ برای جلوگیری از اتلاف وقت اجازته‌ی انتخاب مجدد داور را به طرف نمی‌دهد: اگر داور منتخب از ناحیه هر یک از طرفین مورد جرح واقع شده یا مطابق ماده ۳۲ برکنار شود مرکز این اختیار را دارد که به آن طرف دعوی اجازته‌ی انتصاب مجدد داور دیگر را ندهد. در این صورت مرکز داور جانشین را منصوب خواهد کرد.

در ماده ۳۴ به هیات داوران اختیار داده شده تا در صورت جایگزینی داور جدید از تکرار بازجویی‌های اولیه جلوگیری کند. یا در ماده ۳۵ به دو داور اختیار داده شده که

۹۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

در صورت عدم شرکت داور سوم به رسیدگی پردازند. همچنین ماده ۳۸ به هیات داوران گوشزد می‌کند نسبت به سرعت مناسب روند داوری مطمئن گردند. ماده ۵۴ نیز به داوران اختیار داده برای محدود نمودن رایه گواهی شاهدان اضافی یا نامربوط تصمیم‌گیری کنند.

مقررات داوری و واپو و مقررات داوری فوری و واپو از سازوکاری استفاده می‌کند که سبب تسریع در ابلاغ اختاریه‌ها و اوراق قضایی است. در ماده ۴ مقررات داوری و واپو وسایل ارتباط جمعی جهت ارسال اختاریه‌ها قید شده است و استفاده از هریک از آنها سرعت بخشیدن به حل و فصل اختلافات تجاری را در پی دارد.

۳. اصل نهادی یا موسسه‌ای بودن مقررات داوری WIPO

داوری به داوری موردی یا اتفاقی^۱ و داوری نهادی^۲ تقسیم می‌شود. امروزه نهادهای بسیار به وجود آمده‌اند تا اختلافات داخلی و بین‌المللی را حل و فصل نمایند. ماده‌ی یک کنوانسیون نیویورک و مواد ۱ و ۵۵ کنوانسیون اروپایی ۱۹۶۱ به احکام صادره از سوی نهادهای داوری، مشروعیت داده است. کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا ۱۲۷ سازمان را احصاء کرده است (صفایی، ۱۳۷۰: ۱۳۷).

در این شکل، طرفین قرارداد به جای پیش‌بینی داوری موردی یا اتفاقی بری حل و فصل اختلاف به نهادها و مؤسسات داوری مراجعه می‌کنند. اتاق بازرگانی بین‌المللی^۳ مرکز بین‌المللی برای حل و فصل اختلاف راجع به سرمایه‌گذاری؛^۴ مرکز داوری بین‌المللی لندن،^۵ انجمن داوری آمریکا^۶ بالاخره مرکز داوری و میانجیگری WIPO نوعی داوری نهادی محسوب می‌شود. یک مؤسسه‌ی داوری معمولاً قواعد و مقررات

۱. Ashoc Arbitration.

۲. Institutional arbitration.

۳. international chamber of commerce.

۴. The International Center for Settlement of Investment Disputes (ICSID)

۵. The London Court of International Arbitration (ICIA).

۶. American Arbitration Association (AAA).

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

داوری را تنظیم می‌کند و خدمات اداری مورد لزوم را تأمین نموده، بر اجرا و اعمال مقررات نظارت می‌نماید، یعنی، سازمان هم مدیریت و هم نظارت زیربنایی خواهد داشت.

در داوری نهادی، دسترسی به داوران متخصص و آماده آسان است. در اینگونه داوری‌ها، معمولاً خود نهاد به طور مستقیم به داوری نمی‌پردازد، بلکه از طریق ارگان و ابزارهایی که در اختیار دارد، بسته به مورد بر تشکیل دادگاه داوری و جریان آن و صدور رأی نظارت می‌کند و در تعیین داور اختصاصی یا داور مشترک به جای طرف مستنکف، اقدام و به اعتراض نسبت به صلاحیت داور، رسیدگی می‌کند و تصمیم می‌گیرد. در داوری نهادی، معمولاً ابلاغ اوراق قضایی از سوی نهاد انجام می‌گیرد. تقریباً بیشتر مقررات داوری بین‌المللی، داوری نهادی را در کنار داوری موردی پذیرفته و میزان مداخله نهادها را جهت حل و فصل دعوا تعیین کرده‌اند. همچنین مطابق مقررات و رویه‌ی حاکم، طرفین اختلاف می‌توانند قواعد داوری نهادی را که به آن مراجعه می‌کنند، جرح و تعدیل نمایند و به جای رجوع به مقررات مؤسسه، در موافقتنامه داوری خود به گونه‌ای دیگر رفتار نمایند. به طور کلی در مقررات داوری‌های بین‌المللی، ساز و کارهای مداخله در داوری‌های نهادی متفاوت است. میزان مداخله آن‌ها نیز برای حل و فصل اختلاف‌ها به سه نظام متفاوت تقسیم می‌شود. در یک نظام، اراده‌ی طرفین فائق است و داوری نزدیک به داوری موردی است. در دومی، طرفین و نهاد همکاری دارند و در نوع سوم اراده‌ی نهاد برتر است. در ساز و کارهای موجود در مرکز داوری WIPO هر سه فرض فوق؛ قابل تصور است. هر چند در بعضی از موارد، مداخله‌ی مرکز بسیار زیاد است. در هر صورت مقررات داوری WIPO یک داوری نهادی و سازمانی بوده که کار طرفین دعوا را در تمام موارد تسهیل می‌کند و مشکلاتی را که در داوری موردی برای طرفین وجود دارد، کاملاً مرتفع می‌نماید (تفرشی و اسدی نژاد، ۱۳۸۷: ۱۰۲-۱۰۳).

۹۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

مهمترین مزیت داوری نهادی، مقررات WIPO این است که نقش قاضی محکمه و دادگاه دولتی در داوری کاهش می‌یابد. بدیهی است داوری نهادی، اجرای رأی داوری را تسهیل می‌کند. همان طور که در ماده‌ی یک کنوانسیون ۱۹۵۸ نیویورک به آن اشاره شده است. علاوه بر مرکز WIPO بر تمامی مراحل داوری نظارت دارد و از بروز مشکلات جلوگیری می‌کند.

هر چند داوری سازمانی، مستلزم پرداخت هزینه‌هایی به سازمان ارائه دهنده‌ی خدمت می‌باشد؛ اما مزیت‌های آن در مقابل هزینه‌ها، قابل ملاحظه است. مزیت‌های داوری سازمانی، مدیریت و نظارت سازمان و کارکنان آموزش دیده را شامل می‌شود که مدیریت لازم را برای حل و فصل اختلاف اعمال می‌نمایند. مرکز داوری و میانجیگری WIPO واقع در ژنو - سوئیس، یکی از مراکز اصلی حل و فصل اختلافات در جهان است. این مرکز به عنوان واحد دیوان بین‌المللی از سازمان جهانی مالکیت فکری مشکل از کارشناسان متخصص می‌باشد. این مرکز به طرفین در انتخاب داور کمک می‌کند و دارای ۱۰۰۰ داور بی طرف از ۱۰۰ کشور با تخصص‌های تجاری، مالکیت فکری، فن آوری اطلاعات و ارتباطات است. که برای حل و فصل اختلافات مربوطه معرفی می‌شوند. ضمناً برای استفاده و اعمال مقررات دادرسی مربوط به آن، به طرفین راهنمایی و توضیحات لازم را ارائه می‌هد. سازمان دستمزد داوران بی طرف را تعیین می‌کند و مدیریت جنبه‌های مالی فرایند و مدیریت جنبه‌های مالی فرآیند اقامه دعوا از راه دریافت یک حساب سپرده از طرفین و دریافت و پرداخت هزینه‌های تخمین زده و پرداخت دستمزد داوران و ارائه خدمات پشتیبانی و تسهیل امور از حساب مذکور انجام می‌شود. چنانچه جلسات رسیدگی در مرکز WIPO در شهر ژنو باشد، رایحه‌ی آن بدون هزینه‌ی اتاق جلسات و استراحت طرفین است و در صورتی که جلسات دادرسی خارج از ژنو باشد به طرفین جهت تهیه‌ی اتاق‌ها و تسهیلات مربوط به آن کمک می‌شود. کمک به طرفین، رایحه‌ی خدمات پشتیبانی مورد نیاز از جمله، ترجمه‌ی کتبی و شفاهی و رایحه‌ی خدمات مربوط به منشی‌گری نیز شامل می‌شود. بدیهی است همه‌ی این

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

اقدامات تضمین کننده‌ی این است که داوران هر چه سریع‌تر مبادرت به حل و فصل اختلاف نمایند.

قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران؛ داوری سازمانی را پذیرفته و در صورتی که طرفین توافق خاصی نکرده باشند، نحوه ابلاغ اخطاریه‌ها و اوراق داوری را بر وفق مقررات سازمان داوری مزبور دانسته است. در ماده‌ی ۶ قانون مزبور، اجرای بعضی از وظایف که به مرجع نظارتی (دادگاه عمومی دادگستری) سپرده شده است، یعنی وظایف مندرج در بندهای ۲ و ۳ ماده ۱۱، بند ۳ ماده ۱۳ و بند ۱ ماده ۱۴ به عهده‌ی سازمان داوری مربوط به آن سپرده شده است. این وظایف عبارتند از:

الف. تعیین هیأت داوری در صورت عدم توافق طرفین؛

ب. تعیین داور ثالث در صورت عدم توافق طرفین یا در صورت عدم توافق داوران طرفین؛

پ. رسیدگی به جرح علیه داور،

ت. رسیدگی به اختلاف طرفین در مورد قصور یا عدم انجام وظیفه‌ی داور.

سوال این است که آیا «تصمیمات سازمان مرجوع در اینگونه موارد قابل تجدید نظر است یا خیر؟» مطابق ماده‌ی ۶ قانون داوری تجارت ایران، اگر داوری، نهادی نبوده و دادگاه عمومی دادگستری تصمیم‌گیری کرده باشد، با صدور رأی دادگاه بدوی و در پی آن، رأی دادگاه تجدیدنظر، قطعی و غیر قابل اعتراض است. بدیهی است اگر سازمان مربوطه نیز در این خصوص تصمیم‌گیری کند، قطعی و غیر قابل اعتراض خواهد بود (افتخار جهرمی، ۱۳۷۹: ۱۲).

۴. اصل قطعی بودن آرای صادره

هر چند مطابق ماده‌ی ۳۳ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مانند قانون نمونه داوری آنستیرال، آرای صادره از سوی هیأت داوری؛ قطعی و لازم الاجرا است. موارد اعتراض به رأی و ابطال آن نیز به طور مفصل در آن ذکر شده است. در مقررات داوری

۱۰۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

WIPO اعم از عادی و فوری، آرای صادره قطعی و لازم‌الاجرا بوده، ولی در مقررات مزبور هیچگونه سخنی درباره اعتراض ذکر نشده است. به نظر می‌رسد، هدف واضعین این بوده است که تا حد ممکن راه اعتراض بسته شود. با این حال، اگر رأی داوری بر اساس مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری صادر شده باشد، در مرحله‌ی اجرا و شناسایی باید قواعد آمره محل رعایت گردد و اسقاط حق اعتراض به رأی در مورد مقررات مزبور تا جایی که با قواعد آمره مابینت نداشته باشد، نافذ است. ماده‌ی ۶۴ مقررات داوری WIPO در راستای تحقق این نظریه، رأی صادره را قطعی و غیر قابل اعتراض شناخته است:

«طرفین دعوا ضمن موافقت با قواعد داوری WIPO متعهد می‌شوند که رأی صادره را بدون تأخیر اجرا نموده، از حق اعتراض و مراجعه به دادگاه حقوقی با سایر مراجع قضایی صرف‌نظر نمایند....».

مطابق صدر ماده‌ی بالا، چنانچه طرفین دعوا در موافقتنامه داوری قید کرده باشند که اختلافات حاصله با اعمال مقررات داوری WIPO حل و فصل شود. همین امر کافی است که رأی صادره‌ی داوران را قطعی بدانیم. بنابراین، دیگر لازم نیست که طرفین ضمن قرارداد صراحتاً اسقاط حق اعتراض را شرط نمایند.

۵. اصل سهولت دسترسی به دستور موقت و اقدامات امنیتی

سهولت دسترسی به دستور موقت و اقدامات تأمینی در اختلافات فناوری و مالکیت فکری بسیار ضروری است. معمولاً در جریان دادرسی یک طرف دعوا تمایلی به سرعت دادرسی ندارد. بنابراین باید از راه حل فوری استفاده کرد. در ماده ۴۶ مقررات داوری واپیو قواعد ویژه‌ای مقرر شده که به داوران اجازه دادرسی فوری و صدور دستور موقت می‌دهد. مطابق ماده ۴۶ واپیو یک طرف می‌تواند از محکمه‌ی داوری درخواست صدور دستور موقت نماید و یا آن را از دادگاه‌های کشور تقاضا نماید. بدیهی است اگر از محکمه‌ی داوری درخواست صدور دستور موقت شود، چنین

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

دستوری به طور متمرکز و به شکل بی طرفانه و محرمانه کسب می گردد. مطابق با ماده ۴۶ ذینفع می تواند به جای درخواست از محکمه‌ی داوری از دادگاه کشوری درخواست صدور موقت نماید و مراجعه به دادگاه قضایی به جای مراجعه به مرجع داوری به معنی اعراض از صلاحیت داوری نیست (Fouchard, ۱۹۹۶, p۷۲۵). بنابراین مطابق مقررات داوری واپیو درخواست یکی از طرفین از دادگاه دادگستری برای صدور درخواست موقت با اجرای دستور موقت مغایر با موافقتنامه‌ی داوری محسوب نمی شود. ماده ۴۶ مقررات داوری واپیو بیان می دارد:

الف. بنا به درخواست هریک از طرفین دعوا دادگاه می تواند دستوراتی صادر نماید یا تمهیداتی را به کار گیرد (از جمله تمهیداتی برای نگهداری کالاهایی که بخشی از موضوع اختلاف را تشکیل می دهند یا سپردن کالاهای فاسد شدنی به فرد ثالث برای فروش) دادگاه این تمهیدات را متناسب با نکات درخواست شده از سوی طرفین دعوی انجام می دهد.

ب. دادگاه می تواند بنا به درخواست هر یک از طرفین دعوا و در صورتی که تشخیص دهد، طرف دیگر دعوا را ملزم به رعایت امنیت و حفاظت از موارد مرتبط با دعوی متقابل نماید

ج- تمهیدات و دستوراتی که مطابق این ماده ارایه می شوند در حکم بخشی از تصمیمات داور تلقی می شوند.

ماده ۹ قانون داوری تجاری بین المللی ایران نیز مقرر می دارد که هر یک از طرفین قبل یا ضمن رسیدگی داوری می تواند از رئیس دادگاه (موضوع ماده ۶) صدور قرار تامین و یا دستور موقت را درخواست نماید. قانون داوری تجاری بین المللی ایران برای نخستین بار صراحتاً در ماده ۱۷ با الگوبرداری از ماده ۱۷ قانون نمونه چنین مقرر می دارد: داور می تواند در امور مربوط به موضوع اختلاف که محتاج به تعیین تکلیف فوری است به درخواست هرکدام از طرفین دستور موقت صادر نماید مگر آن که طرفین به نحو دیگری توافق کرده باشند. داور می تواند مقرر نماید که متقاضی تامینی

۱۰۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

مناسب بسپارد. در هر دو صورت چنانچه طرف دیگر تامین بدهد که متناسب با موضوع دستور موقت باشد داور از دستور موقت رفع اثر خواهد کرد. در ماده ۱۷ قانون نمونه، اصطلاح دستور موقت حمایتی به کار رفته است که هم قرار تامین و هم سایر دستورات موقت را که برای حمایت از حقوق اصحاب دعوی صادر می‌شود در بر می‌گیرد. در ماده ۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران هم از دستور موقت و هم از قرار تامین نام برده شده در حالی که در ماده ۱۷ قانون مزبور فقط از دستور موقت سخن به میان آمده است. در قانون آئین دادرسی مدنی بین قرار تامین و دستور موقت تفاوت اساسی وجود دارد چون دادگاه‌های دادگستری برخلاف محکمه داوری ملزم به رعایت مقررات آئین دادرسی مدنی هستند و چنانچه هرکدام از طرفین تقاضای تامین خواسته نموده و شرایط قانونی محیا باشد دادگاه ملکف به صدور قرار تامین خواسته است و چون محکمه داوری ملزم به رعایت مقررات آئین دادرسی مدنی نیست بنابراین این مکلف به صدور چنین قرار می‌باشد.

در ماده ۱۷ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران فقط از دستور موقت نام برده شده و به محکمه داوری اختیار صدور دستور موقت را داده است. علاوه بر این چون صدور قرار تامین که مستلزم اجبار مادی و کاربر قوه قهریه مانند توقیف مال می‌باشد از صلاحیت دادگاه داوری خارج است و همچنین چون اجرای حکم داوری بر عهده دادگاه است اما مرجع داوری می‌تواند قرار تامینی صادر کند که مستلزم اجبار و کاربرد قوه قهریه نباشد مانند قرار اخذ تامین از متقاضی دستور موقت که در ذیل ماده ۱۷ به آن اشاره شده است (صفایی، ۱۳۷۷: ۱۲).

۶. اصل الکترونیکی شدن دادرسی

استفاده از وسایل الکترونیکی مانند اینترنت در طول مذاکرات و دادرسی آزاد است. ماده ۱۹ قانون نمونه آنستیرال و ماده ۱۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران معرف این موضوع است. اما اگر هرکدام از طرفین در این باب اتفاق نظر نداشته باشند، داوران

اصول حقوقی حاکم بر داوری سازمان جهانی مالکیت فکری.....

می‌توانند استفاده از وسایل الکترونیکی را منع کنند. به هر صورت کنفرانس‌ها و جلسات دادرسی به صورت آن لاین برای شهود می‌تواند در بسیاری از داوری‌ها فاصله‌ها را کوتاه کرده و موجب تسریع در داوری گردد. داوران در صورتی می‌توانند از وسایل الکترونیکی استفاده کنند که طرفین دعوا قادر به بهره‌برداری از آن باشند (Hill, ۱۹۹۹, p۲۰).

قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران نیز این اختیار را به طور ضمنی به طرفین داده است. در این خصوص مقررات داوری وایپو تا حدی به طور شفاف عمل نکرده و با اشاره به وسایل ارتباط الکترونیکی مانند پست الکترونیکی در ماده ۹ دادرسی اینترنتی را جهت حل و فصل اختلافاتی که در اثر تجارت الکترونیک حاصل می‌شود امکان پذیر کرده است.

نتیجه‌گیری

سازمان جهانی مالکیت فکری WIPO مقررات ویژه و جامعی درباره‌ی محرمانه نگهداشتن داوری وضع کرده است. این مقررات در خصوص محرمانه نگهداشتن اصل وجود داوری، رسیدگی و حکم صادره است. همچنین مقرراتی درباره‌ی محرمانه ماندن مشاهدات داوران و مرکز وضع شده است. این مقررات، اشخاصی را که باید در این خصوص متعهد باشند، ذکر کرده است. علاوه بر این، در ماده ۵۲ مقررات داوری WIPO از اسرار تجاری نیز حمایت شده است. از آنجا که به طور عمده، قراردادهای راجع به مالکیت فکری از طریق رایانه انجام می‌شود و همچنین اختلافاتی که ممکن است در حوزه رایانه راجع به نام‌ها و علائم تجاری و صدور موافقت‌ها و انتقال داده‌ها و به وجود آید، مستلزم وضع مقررات سریع و همسو با تجارت الکترونیکی می‌باشد.

مقررات داوری وایپو که شامل داوری عادی و فوری می‌شود همچنین قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران همسو با قانون نمونه داوری آنستیرال وضع شده است. مقررات

۱۰۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

داوری وایپو مزایا و ویژگی‌های زیادی داشته و با سرعت زیاد و به صورت محرمانه به حل و فصل اختلافات می‌پردازد. همچنین برای جلوگیری از خسارات ناشی از مالکیت فکری، وضع مقررات ویژه راجع به صدور دستور موقت و دستورات حفاظتی و امنیتی در مقررات داوری وایپو گنجانده شده است. سازمان جهانی مالکیت فکری وایپو مقررات جامع و ویژه‌ای درباره‌ی محرمانه نگهداشتن داوری وضع نموده است. این مقررات در خصوص محرمانه نگه داشتن اصل وجود داوری، رسیدگی و حکم صادره است. همچنین مقرراتی در مورد محرمانه ماندن مشاهدات داوران و مرکز وضع شده است. علاوه بر این در ماده ۵۳ مقررات داوری وایپو از اسرار تجاری نیز حمایت شده است؛ از آن جایی که نظام داوری وایپو به لحاظ جامعیت قوانین و شیوه‌ی اجرایی، موفق بوده و مورد توجه جامعه جهانی قرار گرفته است، می‌توان با استناد و پیروی از داوری سازمان جهانی مالکیت فکری وایپو در نظام داوری تجاری بین‌المللی ایران به ارتقاء کیفیت و جامعیت جهانی بخشیدن به آن کمک نموده و علاوه بر این بسیاری از پرونده‌های منازعات تجاری را سروسامان بخشید.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

۱. افتخار جهرمی، گودرز (۱۳۷۹)؛ تحولات نهاد داوری در قوانین موضوعه ایران و دستاورد آن در حوزه داوری بین‌المللی، مجله تحقیقات حقوقی، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۹-۳۰.
۲. انتظاری، علیرضا (۱۳۸۲)؛ مالکیت معنوی، مجله بصیرت دانشگاه آزاد، سال دهم، شماره ۳۰ - ۳۱.
۳. تفرشی، محمد عیسی و اسدی نژاد، سید محمد (۱۳۸۷)؛ ویژگی‌های مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری و مقایسه آن با قانون داوری تجاری بین‌المللی، فصلنامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۳۸، شماره ۱.
۴. شیروی، عبدالحسین داوری تجارتي بین‌المللی، تهران: انتشارات سمت.
۵. رئیس، لیلا (۱۳۸۵)؛ بررسی و ارزیابی شیوه‌های حل و فصل اختلافات مربوط به مالکیت معنوی در وایپو و تریپس، مجله حقوقی مفید، جلد دوم، شماره ۲.
۶. صفایی، سید حسین (۱۳۷۷)؛ سخنی چند درباره نوآوری و نارسایی‌های قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران، شماره ۱۴۰.
۷. صفایی، سید حسین (۱۳۷۰)؛ حقوق بین‌الملل و داوری‌های بین‌المللی، تهران: انتشارات میزان.
۸. عنایت، سید حسین (۱۳۷۸)؛ محرمانه یا آشکار بودن داوری تجاری، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۷-۲۸.
۹. مهدوی، مجید و ابویه فخرالدین (۱۳۹۴)؛ رویکرد داوری در حوزه مالکیت فکری در حقوق تجارت بین‌الملل، تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال اول، شماره ۲.

۱۰۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، زمستان ۱۳۹۷

ب. منابع لاتین

۱۰. Alban, Freneau, WTO Dispute Settlement System and Implementation of Decisions, A Developing country Perspective, ۲۰۰۲.

۱۱. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, Stockholm ۱۹۶۷.

۱۲. Gurry fancies, the sSpeed, Briennial IFCAL confrence, geneva switerland, ۱۹۹۷.

۱۳. O. I. Dewit Wijnen, Awards and Their Enforcement at world wide Forum on the Arbitration of Intellectual property disputes, AAA, Geneva, ۱۹۹۴.

۱۴. LEW,J.D, the arbitration of intellectual ProPert disPutes, WIPO,۲۰۰۰.

۱۵. UNCTAD, Dispute Settlement: World Intellectual Property Organization, ۲۰۰۳.